

CULTURA

Jonathan Franzen, la 'Puresa' i els budells de la bèstia

Des que l'any 2010 la revista 'Time' canonitzara Jonathan Franzen com el "gran novel·lista americà", l'autor de 'Les correccions' i 'Llibertat' és matèria d'un intens debat, gairebé metafísic, que l'aparició de 'Puresa' ha tornat a revifar. El fet que la darrera siga, segons un rar consens crític, la novel·la menys reeixida de les tres, alimenta els arguments dels detractors de Franzen. El ben cert, en tot cas, és que, de nou, l'escriptor d'Illinois esbudella a consciència la bèstia, la caòtica, autocondicionada i contradictòria existència contemporània.

Reportatge de Xavier Aliaga

CONTROVERTIT. L'escriptor d'Illinois Jonathan Franzen, un dels novel·listes que més debat i passions confrontades genera en aquest inici del segle XXI. L'aparició de *Purity* ha tornat a revifar la controvèrsia. En la fotografia, Franzen, l'any 2013.

En essència, la dialèctica al voltant del voltatge literari de Jonathan Franzen (Western Springs, Illinois, 1959), de la seua autèntica mida, té a veure amb la suada controvèrsia que generen els personatges de la cultura amb predicament crític i vendes de *best-seller* dignes del *mainstream* literari. Aquesta confluència pot generar, d'una banda, hiperbòlics corrents d'adhesió com el que va fer que la revista *Time* posara Franzen en la seua cobdiciada portada amb la grandiloqüent consideració de "gran novel·lista americà".

Era l'any 2010. Havia passat gairebé una dècada des de l'aparició de *Les correccions* (2001, publicada en català per Columna), una extraordinària novel·la que va sacsejar el món literari i, de passada, va aconseguir vendes milionàries. Aquell any, apareixia l'esperada nova novel·la de Franzen, *Llibertat* (Columna), un altre llibre ambiciós i catedralici que va eixamplar el mite Franzen però que fou acollit amb tibantor per una part de la crítica. Potser com a reacció als excessos del passat, a la simbòlica portada de *Time* per la qual havien passat abans de Franzen James Joyce, Vladímir Nabokov, J.D. Salinger, John Updike i Toni Morrison. Com a fre a l'entusiasme per haver trobat algú digne de parir "la gran novel·la americana", una d'aquelles bajaranades d'insòlita persistència en l'imaginari. Ei, sí, deien si fa no fa, Franzen segurament és molt bo, però també hi ha Philip Roth, Gay Talese, Richard Ford, Cormac McCarthy, Tom Wolfe, Don DeLillo o el recentment

desaparegut James Salter. El món ha de saber, reblaven, que de grans novel·les americanes se n'han fet unes quantes abans de *Les correccions* i *Llibertat*. O per simplificar-ho, que Franzen no és el millor novel·lista americà viu.

En aquests casos, brandar l'èxit entre el públic sol ser un argument eficaç: si aquelles novel·les agraden a tanta i tanta gent, potser no són tan ambiciosos, rodones i intel·ligents. Episodis com la polèmica entre Franzen i la popular presentadora de televisió Oprah Winfrey alimentaren aquesta visió. Winfrey escollí *Les correccions* per al seu club de lectura, l'any 2001. La reacció de l'escriptor fou d'una certa estupefacció: "És un llibre difícil per a aquell tipus d'audiència", confessà a un periodista. Winfrey retirà la invitació a Franzen. "Mai va ser la meua intenció fer que algú se sentira incòmode", argumentà. A l'escriptor se li criticà la seua arrogància, l'intent de preservar la integritat estètica sense acabar d'assumir la relativa disfunció que suposa esdevenir un autor d'èxit massiu escrivint històries d'evident complexitat conceptual i narrativa.

En acabant, a Franzen l'ha perseguit també el fantasma del seu amic David Foster Wallace, l'autor de *La broma infinita*, una icona de la modernitat, un autor veritablement de culte que preservà aquella aura fins al moment –i més enllà– del seu suïcidi, l'any 2008. En contraposició a la virginitat estètica de Wallace, Franzen era l'autor que, després d'unes primeres obres *underground*, tractà de revifar la narrativa del segle XXI mirant cap enrere, poant en la tradició de la gran novel·la, la de Lev Tolstoi o Charles Dickens, la de la dissecció de la condició humana. Un mantra que, per a bé i per a mal, l'acompanya fins avui: per al crític de *The Guardian* Tim Adams, *Purity* (*Puresa*, en l'esplèndida versió en català de Ferran Ràfols) és una mostra, en sentit positiu, de les "dickensianes ambicions" de Franzen. El mateix autor hi juga amb això: el malnom de la protagonista de *Puresa*, Pip, és una clara evocació del xiquet protagonista de *Grans esperances*. Per als detractors, aquesta aposta pel passat matisa els mèrits de l'autor. Com bastir la gran novel·la americana del segle XXI amb els materials d'una tradició llunyana i difícilment repetible?

En les entranyes del monstre

Comptat i debatut, tota aquesta metafísica al voltant de Franzen és relativament simplificable contemplada amb una mica de distanciament. Si ens evadim del soroll que acompanya cada nou llançament de Franzen, podem concloure que les novel·les de l'escriptor d'Illinois es construeixen sobre una visió narrativa ja explorada, però difícilment Tolstoi o Dickens podrien ja aportar-nos claus sobre la desestructurada societat nord-americana del segle XXI i, per extensió, del conjunt

del panxacontent i perdut món occidental. Això ja ho fa Franzen.

El seu és un viatge a les entranyes del monstre. L'escriptor és l'explorador que dona mort a la bèstia i el cirurgià que n'extrau les vísceres i analitza l'origen dels mals que ens acacen, les arrels de la nostra ansietat. Almenys, Franzen exposa les misèries d'una societat avançada que no sap ser feliç, confronta els lectors amb les contradiccions alienes i amb moltes que ens són pròpies. I ho fa, almenys en els llibres precedents, amb una prosa gruixuda, poderosa, impactant. Amb un complex entramat de relacions i narracions, de circumstàncies personals, de pors i neguits, de certeses que s'ensorren com castells d'arena a la primera onada.

Els inoblidables personatges de l'Alfred i l'Enid de *Les correccions*, però també els seus fills, serviren a Franzen per furgar amb una punteria digna d'elogi en tota la marabunta existencial de les classes mitjanes nord-americanes sense necessitat de recórrer a arquetips excessivament nítids, radicalment recognoscibles. A través d'ells, i de

les seues peripècies, incloent una molt curiosa aventura a Lituània, observem com de desestructurats són els nuclis familiars, però també obtenim una certa visió del món. I se'ns conta una petita gran història. Com explica el crític d'*El Cultural* José Antonio Gurpegui, "aquella era una de les novel·les que millor retratava la societat nord-americana de la segona meitat del XX, a l'altura de *Pastoral americana* (1997) de Philip Roth".

Llibertat, una novel·la que es féu esperar, continuava la mateixa senda per la via d'estripar l'existència d'una altra família, els Berglund, i d'un amic de joventut del patriarca. Si a la novel·la anterior l'objecte d'estudi és la deses-

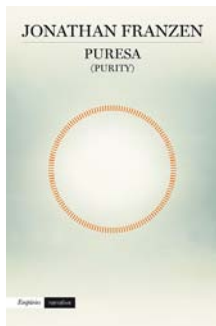
POTSER EL PROBLEMA DE FRANZEN AMB 'PURESA' ÉS QUE NO ÉS FÀCIL ESCRIURE 'LA' GRAN NOVEL·LA CADA VEGADA

tructuració familiar, entre altres, aquí hi ha més contingut polític, més confrontació ideològica seguint els passos de personatges dissímils pel que fa a les seues idees i al seu estil de vida. Hi ha una dissecció del conservadorisme rural, de la mentalitat *neocon*, de les esclatxes demòcrates de l'era Obama i, per sobre de tot, d'aquella hipòcrita sacralització de la llibertat individual. Per a gairebé tothom, una novel·la inferior a *Les correccions*. Pot ser que no hi haja tanta diferència. En qualsevol cas, si confrontem *Llibertat* amb llibres coetanis i posteriors, el diagnòstic torna a ser ben favorable per a Franzen.

Sense deixar de ser un bon llibre, *Purity*, d'algun manera, és una altra cosa. "Puresa és una molt bona novel·la: intel·ligent, sòbria, intensa, poderosa. I recargoladament entretinguda, també", escrivia Pere Antoni Pons en *Ara*. Però sense arribar a l'injust "grau zero d'escriptura, quasi un llenguatge de prospecte farmacèutic" que li atribuïa Julio Valdeón en *La Razón*, tal vegada sí que hi ha un estil més directe i assequible, amb totes les cometes obertes tractant-se de qui parlem. "És, a la seva manera, una novel·la ambiciosa, ja que s'ocupa de la manera com vivim ara, però també hi ha un sentit de la modèstia, en com Franzen sembla decidit a no escriure frases cisellades que criden l'atenció per si mateixes", dictamina Colm Tóibín en *The New York Times*.

Ben mirat, el problema de *Purity* potser és un altre: la novel·la conté ingredients semblants, la mateixa prosa intel·ligent i nous i elaborats entramats de situacions i personatges. Hi ha reflexions punyents sobre la realitat. Però no és tan fàcil escriure cada vegada *la* gran novel·la del nostre temps. Tan simple com això. ●

LA PURESA DE JONATHAN FRANZEN

Puresa

Traducció de Ferran Ràfols
Empúries, Barcelona, 2015, 773 pàgines.

Purity Tyler és una jove brillant però endeutada fins a les celles després dels seus estudis universitaris. Pip, com prefereix anomenar-se, no sap qui és son pare, la identitat del qual és ocultada per sa mare, una dona solitària i neuròtica. El punt de partida de *Puresa* és Jonathan Franzen en estat químicament pur. El lector reincident ja sap que assistirem a un llarg viatge a la recerca d'un cau en el món que, en el cas de Pip, té a veure amb la identitat. Un motiu troncal que Franzen enriquirà amb una frondosa selva de trames, subtrames, personatges principals i secundaris. Amb el novedós escenari

del Berlín coetani de la caiguda del mur i una fundació d'activisme en xarxa sostinguda per un personatge que serveix de nexa, Andreas Wolf, una carismàtica rèplica de Julian Assange.

Sembla que Franzen ha apujat l'aposta, que el seu radi d'acció s'ha ampliat i que el seu discurs s'ha europeïtzat en el seu tractament de les disfuncions contemporànies. Però la cosmovisió acaba sent anquilosada i una mica retrògrada sobre l'activisme en xarxa i el món apegat a una pantalla. "És difícil que algú que té connexió a internet en el seu despatx escriga bons llibres", arribà a dir. Hi ha, de fet, una invocació nostàlgica del vell periodisme d'investigació, que té els seus propis herois positius. No li manquen arguments, malgrat tot. Però on Franzen es fa fort, atès que, argumentalment, també hi ha un abús (controlat) de les lleis de l'atzar, és en la construcció dels seus personatges, en l'alta definició, gairebé obsessiva, dels conflictes i neguits. En una escriptura encara poderosa, suggeridora, fins i tot quan desbarra. Un pas enrere? O dos? Potser sí. Passa que Franzen anava molts passos per davant.